

Олена Сидорович

д.е.н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Андрій Ярошович

здобувач освітнього ступеня доктор філософії,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Державна податкова політика – це діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави.

Податкова політика відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності держави, особливо в умовах військового стану. З початком повномасштабного вторгнення та активних бойових дій в Україні, які спричинили численні жертви серед цивільного населення, вимушене переміщення мільйонів людей, а також масштабні руйнування житлових будинків, підприємств і соціальних об'єктів відбулася зупинка виробничої та господарської діяльності, що завдало серйозного удару по всіх складових економічної, соціальної та фінансової системи країни.

В цих умовах уряд повинен був оперативно вживати першочергових заходів, спрямованих на переорієнтацію державного бюджету на фінансування оборони, а також забезпечення найнеобхідніших соціальних та гуманітарних витрат. У цьому контексті було внесено зміни до Податкового кодексу України та ухвалено низку нормативно-правових актів, які визначили особливості податкової політики у воєнний період, напрями підтримки населення, внутрішньо переміщених осіб і забезпечення функціонування критично важливої інфраструктури.

Першочергово, уряд прийняв низку законодавчих рішень для вирівнювання обсягів податкових втрат, зумовлених військовою агресією РФ у 2022-2023 рр. (табл. 1). До основних змін в податковому законодавстві під час воєнного стану можемо віднести:

Спрощення податкової системи для бізнесу

З метою підтримки малого та середнього бізнесу було запроваджено спеціальний режим оподаткування. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період воєнного стану» (Закон №2120-IX від 15 березня 2022 року), було введено такі заходи:

- можливість для підприємств із річним доходом до 10 млрд грн сплачувати єдиний податок за ставкою 2% від обороту;
- спрощена система звітності та адміністрування податків;
- тимчасове звільнення від податку на додану вартість (ПДВ) при імпорті товарів критичного імпорту.

Відстрочення та скасування окремих податків

Законодавчі зміни передбачили також:

- звільнення від сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ) для ФОПів першої та другої групи;
- скасування штрафів та пені за несвоєчасну сплату податків;
- можливість відстрочення податкових платежів для підприємств, які постраждали від бойових дій.

Таблиця 1

**Податкові та неподаткові доходи
у структурі Державного бюджету України у 2022-2023 рр.**

	Код бюджетної класифікації	Доходи			
		2022		2023	
Усього		1787395,6	100.0%	2671998,0	100.0%
Податкові надходження	10000000	949764,4	53.14	1203544,1	45.04
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	11000000	265477,1	14.85	350781,9	13.13
Податок на доходи фізичних осіб	11010000	148427,3	8.30	206944,8	7.74
Податок на прибуток підприємств	11020000	117049,9	6.55	143837,1	5.38
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	13000000	85365,0	4.78	60327,7	2.26
Внутрішні податки на товари та послуги	14000000	569353,8	31.85	748143,9	28.00
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	14020000	60699,1	3.40	92583,9	3.46
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	14030000	41653,8	2.33	74762,7	2.80
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	14060000	213948,0	11.97	214639,3	8.03
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	14070000	253053,0	14.16	366158,0	13.70
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	15000000	26246,0	1.47	40559,4	1.52
Інші податки та збори	19000000	3322,4	0.19	3731,1	0.14
Неподаткові надходження	20000000	346327,7	19.38	991601,7	37.11
Офіційні трансферти	40000000	9465,6	0.53	42915,3	1.61

Джерело: складено за даними Міністерства фінансів України

Повернення до довоєнних податкових правил:

Починаючи з липня 2023 року уряд поступово повертає довоєнні податкові умови. Відповідно до Закону №3219-IX, ухваленого у травні 2023 року, з 1 серпня 2023 року було скасовано 2% єдиний податок та повернуто стандартні ставки ПДВ та акцизного збору;

Підтримка обороноздатності держави

Значна частина податкових надходжень спрямовується на фінансування Збройних Сил України. У 2022 році було запроваджено додатковий військовий збір, а також збільшено акцизи на тютюн, алкоголь і паливо.

Контроль за податковими надходженнями

Уряд посилив контроль за податковими платежами через цифровізацію фіскальної служби. Запроваджено електронні системи обліку операцій, а також посилено моніторинг ризикових операцій для запобігання ухиленню від оподаткування.

Боротьба з тіньовою економікою

Через війну значно зросли масштаби тіньового сектору, що вимагає ефективних заходів із його детінізації. Зокрема, прийнято закони щодо обмеження готівкових розрахунків та посилено контроль за фінансовими операціями суб'єктів господарювання.

Податкова політика України в умовах воєнного стану зазнала значних змін, спрямованих на підтримку бізнесу, забезпечення бюджетних надходжень і фінансування оборони. Незважаючи на труднощі, реформування податкової системи дозволило частково компенсувати економічні втрати, спричинені війною. У майбутньому необхідно продовжувати адаптацію фіскальної політики до викликів післявоєнного відновлення.

Після завершення війни перед Україною постане завдання відновлення економіки, що потребуватиме нових підходів у податковій політиці. У післявоєнний період податкова політика відіграватиме ключову роль у відновленні економіки України, створенні сприятливого середовища для бізнесу та залученні інвестицій. Очікувані заходи податкової політики мають бути спрямовані на стимулювання економічної активності, підтримку вітчизняних виробників, покращення адміністрування податків і забезпечення соціальної справедливості.

Ефективна податкова політика стане ключовим інструментом у процесі відновлення економіки України. Основними напрямками мають бути стимулювання бізнесу, підтримка критичних галузей, спрощення адміністрування, забезпечення соціальної справедливості та інтеграція з міжнародними стандартами. Запровадження цих заходів сприятиме швидкому відновленню виробничої активності, створенню нових робочих місць, залученню інвестицій та побудові стійкої економічної моделі в післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Нікітішин А. О. Податкова політика в умовах економічних перетворень: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 480 с.
2. Горин В. П., Була П. В., Чорноус В. С. Податкова політика України в умовах воєнного часу: реалії, безпекові виклики та перспективи подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 18. С. 23-31.
3. Податковий кодекс України: Закон України № 2755-VI від 02.12.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
4. Офіційний веб сайт Міністерства фінансів України: <https://mof.gov.ua/uk/>